

Артыкбаева А.А., Борбодоев Ж.М.

КЫРГЫЗСТАН ПАТРИОТИЗМИНИН СОЦИАЛДЫК-САЯСИЙ АСПЕКТИЛЕРИ

Артыкбаева А.А., Борбодоев Дж.М.

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПАТРИОТИЗМА КЫРГЫЗСТАНА

Artykbaev A.A., Borbodoev Dzh.M.

SOCIO-POLITICAL ASPECTS OF PATRIOTISM KYRGYZSTAN

УДК:341/56.08

Бул макалада Кыргызстан патриотизминин социалдык-саясий аспектилери каралган.

Ар бир эле мамлекеттин жашоосундагы социалдык чындыктардын түп тамырынан бери өзгөрүүсү коомдук жашоонун жаңы түзүлүп жаткан жүзүн түшүнүүдө анын түзүлүү жана өнүгүү процесстеринин сапаттык өзгөчөлүктөрүнө максаттуу, баамдуу жана конструктивдүү мүнөз берүү максатында өтө зарыл кызыгууну жаратаары белгилүү. Чындыгында эле: кыргызстан коомдук жашоосунун азыркы учурдагы ахыбалын илимий анализдөөсүз жана анын өнүгүүсүнүн көз жеткен келечегинин концепциясын иштеп чыгуусуз эч кандай практика азыркы убакка ылайык келбейт жана постоталитардык коомдун үмүттөрүн актабайт. [1].

Кыргыз Республикасынын эгемендигинин саясий актуалдуу негиздерине кыргызстан коомунун консолидация идеялары тиешелүү. Ушуга байланыштуу, келерки шарттарга көңүл бөлүүгө туура келет. Көптөгөн саясат таануучулар жана саясатчылар полиэтникалык коомдо бир түрдүү улутту түзүү мүмкүн эмес деп эсептешет, анткен себеби, адамдардын этностук окшоштугу алардын мамлекет жана башка этностук топтордун өкүлдөрүнө окшоштугунун үстүнөн дайыма басымдуу айырмаланып турат.

Алардын оюу боюнча, Кыргызстанда кыргыздар түзгөн бир эле кыргыз деген улут бар, ал эми республикада жашап жаткан башка калган элдер диаспора болуп саналышат. Ошон үчүн Кыргызстандын улуттук идеясынын маңызы, кыргыздардын улуттук идеясы же болбосо кыргыз улуттук идеясы деген түшүнүктө болуп калат. Ушул маанинин жыйынтыгында жергиликтүү эл коомдук ой пикирде, андан кийин илимде титулдук улут аталышын алышты. Улут маселеси боюнча адабияттарда мындай түшүнүк «улуттун этномаданият түшүнүгү» деп аталат.

Принципиалдуу башка көз карашта полиэтникалык мамлекетте улуттук идея бир эле элдик болушу мүмкүн эмес деп эсептегендер турушат. Кыргызстанда улуттук идея маңызында элдердин этноско тиешелүүлүгүнө көз крандысыз жалпы улуттук, өлкөнүн жарандарын алардын бирдей кыргызстандык жарандыгынын негизинде бирдиктүү элге бириктирүүгө багытталган болушу керек. Мындай ыкма заманбап этносаясат таанууда

«жарандык улут» деп аталат. Бүгүнкү күндө улуттук идеяны түшүнүүнүн мындай эки ыкмасы үстөмдүк кылуучу болуп саналат. Белгилеп кете турган нерсе, улуттук идеяны этномаданий жана жарандуулук мааниде түшүнүүнүн ортосунда карама-каршылыктар бар. Ушунун негизинде, заманбап мамлекеттердин өкмөттөрүнүн алдында: улутту жана улуттук идеяны жарандык жана этномаданий түшүнүүдөгү реалдуу карама-каршылыктарын кантип чечүү керек? – деген принципиалдуу суроо турат.

Ар түрдүү мамлекеттердин улуттук курулушунун тажырыйбасы көргөзүп тургандай, бул карама-каршылыкты чечүүдө «жана-жана» принциби «же-же» принцибине караганда үстөмдүк кылып турат. Демек, сөз Кыргызстандын жалпы улуттук идеясын иштеп чыгууда бирөөнө гана таянып, экинчисин четке какпастан улуттун эки - жарандык жана этномаданий концепциясын тең колдонуу зарыл.

Кыргызстанда кантип бул эки карама-каршылыкты чечүүгө болот? Бул ыкма болуп, Кыргызстан үчүн титулдук улут болуп эсептелген кыргыз этносунун айланасына жарандык коомчулук катарында бирдиктүү элди түзүү болуп саналат.

Ошентип, Кыргызстанда полиэтникалык коом катарында улуттун титулдук этномаданий концепциясы сыяктуу эле, жарандык концепциянын бар болуусунун жана ишке ашырылуусунун объективдүү муктаждыктары бар. Булардын кайсынысын болсо да эске албоо улуттук чөйрөдөгү жалпы жагдай үчүн бүлгүндүү кесепет алып келет.

Ушуга байланыштуу, коомчулуктун жана мамлекеттин жарандык улуттук иденттүүлүгүн чыңдоо сыяктуу, ошондой эле кыргыздардын этномаданий иденттүүлүгүнүн бир кыйла маанилүү муктаждыктарын жана кызыкчылыктарын көрсөтүүнү каалар элем.

Бул кызыкчылыктар жана талаптар төмөнкүдөй түрдө көрүнөт:

1. Кыргызстандын жалпы улуттук идеясына жарандык улут идеясын киргизүү коомдун ички стабилдүүлүгүнө жана коопсуздугуна мүмкүндүк берет. Элдердин этникалар аралык коомчулугу сыяктуу жарандык улутту түзүү этностук топтордун кызыкчылыгы менен баалуулуктарынын карама-каршылыктарын жана конфликтерин жок кылууга мүмкүндүк берет.

2. Кыргызстанда жарандык улутту түзүү бардык кыргызстандыктардын иденттүүлүгүнө, алардын этноско таандык болуусуна көз карандысыз эң ийгиликтүү түрдө таасир кылат. Бирдиктүү Кыргызстандын эли «Кыргызстан жалпыбыздын үйүбүз» ураанынын чыныгы ишке ашыруучусу болуп калат.

3. Кыргызстанда жарандык улутту түзүүнүн зарыл жыйынтыгы болуп, жетилген жарандык коом болушу керек. Жарандык улут жана жарандык коом өз ара тыгыз байланышкан, алар бирисиз бирөө жашай албайт.

Кыргызстандын жалпы улуттук идеяларынын курамына улуттун этномаданий концепциясын киргизүүнүн зарылдыгынын келерки себептерине токтолобуз: биринчиден, эгер сөз мамлекетти түзүүчү этнос болгон кыргыздардын тегерегинде жалпы кыргызстандын элин куруунун улуттук модели жөнүндө жүрүп жаткан болсо, анда алардын жарандык коомдун түзүлүшүндөгү өзгөчө ордун болжолдоо табигый нерсе. Кеп, албетте, Кыргызстандын жалпы улуттук идеясынын түзүмүнө этномаданий концепциянын бири башкасын сууруп чыгып таштоочу эмес, а улуттун жарандык концепциясы менен бир кыйла өлчөмдө шайкеш келе тургандай кылып киргизүү жөнүндө жүрүп жатат.

Экинчиден, биздин өлкөдө түзүлүп жаткан калктын мүнөзү эске алынышы зарыл. Кеп, кыргызстандын эли өзүнүн түзүлүү ыкмасы боюнча, эмигранттык улут болуп эсептелбегендигинде болуп жатат.

Үчүнчүдөн, этномаданий аспект Кыргызстандын жалпы улуттук идеяларын методологиялык планда иштеп чыгууда чоң мааниге ээ. Улуттук курулуш концепциясынын өзү улуттук идеяны изилдөөнүн жана иштеп чыгуунун конструктивисттик ыкмасын талап кылат. Башкача айтканда, элита улуттук иденттүүлүктүн, демек, улутту анын атынан чыгып жаткан, калктын ошол мульти-этностик составынан түзүлөт. Биздин оюбуз боюнча, улуттун жарандык концепциясын да, конструктивисттик ыкманы да абсолютташтырганга болбойт.

Демек, Кыргызстандын жалпы улуттук идеясынын түзүлүшүнө этномаданий компоненттерди кошуу анын тарыхый жана маданий ишин улантуучулугун белгилөө үчүн принципалдуу мааниге ээ болот. Сөз кыргыздардын салттык маданиятын реконструкциялоодо, анын белгилүү бир элементтери жана символдору заманбап маданиятка сиңип кетүүсү керектиги жөнүндө жүрүп жатат.

Ушуга байланыштуу, ушул маселелердин чегинде кыргызстандык патриотизм идеясы жана өзгөчө патриоттукка тарбиялоо маселелери абдан чоң маанини ээлейт.

Кыргызстандык патриотизм – Кыргыз Республикасынын жашоосунун жана өнүгүүсүнүн конституциялык принциптеринин бири. Республиканын

жарандарынын терең социалдык-психологиялык сезиминин маңызында турган, ошондой эле алардын Кыргызстан менен генетикалык, тарыхый жана укуктук байланышын шарттаган, Кыргызстанга алардын өз Ата-Мекени катары мамилесин көрсөткөн сезим, анын өнүгүшүнүн жыргалчылыгы жана дүйнөлүк коомчулукта авторитетин көбөйтүүдө алар түздөн-түз өзүлөрүнүн иштеринде көрсөтүүчү урмат жана сүйүүсү абдан көп кырдуу мазмунду ээлейт. Тарыхый адат болуп калган достук менен өз ара чыдамкайлык, республикада жашап жатышкан ар башка элдердин өзгөчөлүктөрүн жана салттарын урматтоо Кыргызстан патриотизминин ажырагыс элементи болуп эсептелет.

Кыргызстан патриотизми ошол эле убакта туюк эмес, ал өзүнө, курчап турган чындыкка жана Кыргызстандын гүлдөп өнүгүшүнө бардык тоскоол болуп жаткан кыймыл-аракеттерге чечкиндүү сын көз менен кароону билүүнү жана кайраттуулукту билдирет. Ал тарыхтын эстеликтерин сактоосуз жана кыргыз жергесинин маданиятына жетишүүсүз, биздин өлкөнүн жаратылыш байлыктарына кылдаттык менен мамиле кылууну, өзүнүн эркин Ата Мекен алдында жарандык милдетке баш ийдирүүсүз алымсынбайт. Кыргызстан патриотизминин мүнөздүү белгилери – республикабыздын жарандарынын чектеш өлкөлөрдүн элдерине карата ынтымакты, тынчтыкты сүйүүчүлүгү жана мамлекеттин тышкы интеграциялык саясаты.

Элдин баш кошушунун бардык өтө маанилүүлүгү үчүн республикадагы социалдык өзгөрүштөрдүн материалдык көрүнүктүү натыйжаларына карабай, кыргызстан патриотизми, өлкөнүн башка бир топ жарандары үчүн жакынкы аралыктагы экономикалык пайданы күтүү менен жалгыз азыктанууга гана негизделе албайт. Анткени Кыргызстан биздин Ата-Мекенибиз – бул биздин ата-бабаларыбыздын зор эмгектер жана курмандыктар мене чогултушкан жана курушкан жери, кыргызстандыктардын көптөгөн муундарынын азап чегүүлөрү жана орундоолору менен ардакталып сакталган жер. Ар түркүн улуттуу жана ар түрдүү динге ишенген Республикабыздын жарандары Кыргызстандын бирдиктүү элин түзөт, канчалык толук жана бүтүн болсо, алар өз ара, эң биринчиден, руханий биримдик менен тыгыз байланышып, алардын кээ бир учурлардагы карама-каршылыктуу экономикалык кызыкчылыктарынан дайыма ошончолук жогору турушу керек.

Кыргызстан патриотизми жогорку моралдык дем, жарандык улуттун реалдуу атрибуттары, чыныгы социалдык жана саясий күч.

Биз Кыргызстандын эли – бул жарандык тынчтык жана ынтымактын дүрбөлөндүү заман аркылуу сакталып жана жашап өткөнүнө күбөбүз. Кыргызстандын элинде этностор аралык мамилелердеги эң баалуу болгон – чыдамкайлык, сыйурмат, кайрымдуулукту сактоо мүмкүн болду. Мында талашсыз эмгек, өткөөл мезгилдерде милдеттери өтө татаал болгон республикабыздын

саясий жетекчилигинде. Эгемендүүлүктүн жеке атрибуттары жок болуу менен, бир нече жыл убакыттар бою түзүлүү стадиясында турган мамлекеттеги стабилдүүлүктү сактоо зарыл болгон. Ушуга байланыштуу, көтөрүлгөн маселелердин чегинде, кыргызстан патриотизмине тарбиялоо маселеси абдан чоң практикалык мааниге ээ болот. Бүгүнкү күндө бул маселе кантип чечилип жатат?

Улуу улуттар дайыма бир нече расалардын аралашуусунан келип чыгышкан: алар составына көп темир кошулган коло сыяктуу. Бул фразанын чындыгын Кыргызстан өзүнүн мисалында далилдей алат. Республикада бир эле мамлекеттин ичинде элдердин, цивилизациялардын, маданияттын жана ар түрдүү динге ишенүүлөрдүн жанаша жашоосунун бай тажырыйбасы топтолгон. Биздин милдет - өзүбүздүн өзүнчөлүгүбүздү, эне тилибизди жана маданиятыбызды жоготпой туруп, баардыгына, өзгөчө өсүп келе жаткан муундарга достукту, Мекенди сүйүүнү, Ата Мекенге берилгендикти, анын өткөндөгүсүнө жана келечегине сыймыктанууну, анын кызыкчылыктарына эмгек кылууну жана душмандардан коргоону сактап жана өткөрүп берүүбүз керек. Кадимки өнүгүп жаткан коомдо патриотизм – адамдын жеке өзүн сыйлоосу жана кадыры, өзүнүн үй бүлөсүн сүйүү сыяктуу эле табигый сезим. Мекенди сүйүү, аны жакшы көрүү, өзүнүн ички эрки элине жана ата мекенине кызмат кылуу милдеттери күнүмдүк жашоодо жеке адамдын башкалар менен байланышынын кенейүү мүмкүнчүлүгүнүн негизинде түзүлөт – алгач жердештери менен, андан кийин өзүнүн тагдырын жеке эле өзү, туугандары жана тааныштары менен эле эмес, а мекендин жана бүткүл элдин тагдыры менен байланыштуулугун канчалык деңгээлде аңдап билүүсүнө байланыштуу болот.

Патриотизм – инсандын жеке өзүн жакшы көрүүчү чектелген сүйүүсүнөн жана жакындарын

сүйүүдөн ар бир адамды сүйүү жана ошону менен бирге, бардык адамзатты сүйүүгө чейинки бийиктөө жолу.

Өзүнүн элин жана ата мекенин барк албагандык жалпы адамзатка карата камаарабаган, көңүл кош, өзүнүн максатын жана кызыкчылыктарын канааттандыруунун каражаттары эле катары башка адамдарга жасаган тар эгоисттик мамилесин билдирет. Жыйынтыктап айтканда, патриотизмдин карама-каршысы болгон космополитизмдин чыныгы маңызы так ошого алып барат.

Ички саясий стабилдүүлүктү, улуттар аралык жана конфессиялар аралык макулдукту сактоо боюнча иштерди Кыргызстан элдеринин Ассамблеясы алып барат. Ошого байланыштуу, Ассамблеянын алдында төмөнкүдөй милдеттер коюлган:

- элдердин көз карандысыздык жана өз алдынчалыкка карата биримдигин жана эркин бекемдөө;
- кыргызстан коомун модернизациялоодо негиз салуучу баалуулуктар боюнча коомдук кеңири консенсусту иштеп чыгуу жана бекемдөө;
- улутуна, социалдык, «сословиелик» тегине жана башка коомдук шарттарга көз карандысыз, Кыргызстандын бардык жарандары үчүн теңчилдик мүмкүнчүлүктөрүнө негизделген биримдик жарандыгын чындоо;
- коомдо толеранттуулукту, этностор аралык жана конфессиялар аралык макулдук шарттарын кепилдөө;

- коомдо кандай гана болбосун экстремизм жана радикализмдин бардык көрүнүштөрүнө айыгышкан жана ырааттуу каршылык көрсөтүү.

Мамлекеттин жана жарандык коомдун бардык институттарынын максаттуу иш алып баруусу менен гана биз элдин биримдигин жана мамлекеттин бүтүндүгүн чыңдай алабыз. Тынчтык жана эл аралык макулдук – бул биз дайыма сактап жана коргой турган негизги кенчибиз.

Рецензент: д.ю.н. Кулдышева Ч.